

REMISSYTTRANDE

Datum

2025-06-19

Dnr

2025/2358

Regeringskansliet

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L2@regeringskansliet.se

Betänkandet Ersättningsregler med brottsoffret i fokus (SOU 2025:23) (Departementets diarienummer Ju2025/00641)

Genomgången av de förslag som läggs fram i betänkandet och de överväganden som görs där har skett med de utgångspunkter som Justitiekanslern, utifrån sitt uppdrag, främst har att beakta. Av denna anledning tar de synpunkter som Justitiekanslern lämnar sikte på den del av betänkandet som rör frihetsberövandeersättning.

Sammantaget tillstyrker Justitiekanslern de förslag som lämnas i betänkandet, men har i särskilda delar vissa synpunkter inför det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Allmänna förutsättningar för ersättning

Utredningen föreslår att de regler som anger förutsättningarna för att få frihetsberövandeersättning inte bör ändras. Utredningen påpekar dock att det kan övervägas om det i fall där den som i någon del har fällts till ansvar för brott överhuvudtaget bör finnas en rätt till kompensation med hänsyn till att Europakonventionen inte uppställer några krav på att den enskilde ska ersättas när förhållandena är av sådant slag.

Justitiekanslern instämmer i utredningens överväganden i denna del men bedömer att förslagen skulle kunna tas ett steg längre genom att rätten till ersättning i 2 § första stycket 2 och 3 avskaffas. Prövningen enligt dessa bestämmelser utgår från teoretiska och hypotetiska resonemang i förhållande till rekvisiten om det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats om den enskilde endast hade varit misstänkt för den brottslighet som denne slutligen kom att dömas för. Bestämmelserna är svårtillämpade. I de situationer som avses i 2 § första stycket 2 och 3, då den enskilde alltså fällts till ansvar för brott i någon del, föreligger därtill inte sällan omständigheter som ändå utgör skäl att jämka rätten till ersättning med stöd av 6 §. Det bör övervägas om denna ordning är ändamålsenlig och ska behållas.

Jämkning

Övergripande synpunkter

Det är tydligt att utredningen önskar åstadkomma en förändring av rättsläget avseende framför allt möjligheterna till jämkning av ersättning enligt

frihetsberövandelagen. Justitiekanslern tillstyrker i och för sig denna förändring av regleringen men vill framhålla följande.

För att främja en enhetlig och förutsebar rättstillämpning har Justitiekanslern, ur den ramlagstiftning med generellt utformade bestämmelser som frihetsberövandelagen utgör, utvecklat detaljerade och i vissa fall komplexa hållpunkter för handläggningen av anspråk som avser ersättning för ett frihetsberövande. Ur legitimitetssynpunkt föreligger det därför ett stort behov av tydliga ställningstaganden från lagstiftaren i de delar där ändring av regleringen önskas. Justitiekanslern skulle därför föredra att utredningens förslag kommer till uttryck genom förändringar i lagtexten och inte enbart genom förarbetsuttalanden. De principiellt viktiga uttalandena i betänkandet om hur bestämmelserna ska tolkas bör under alla förhållanden finnas kvar i en kommande proposition. I annat fall kan Justitiekanslern få svårt att med bibehållen lagtext motivera en hållning i linje med dessa uttalanden inom ramen för tillämpningen av frihetsberövandelagen.

Grunderna för jämkning

Justitiekanslern delar utredningens uppfattning att ersättning ska kunna jämkas i de fall då det egna beteendet har varit en bidragande orsak till frihetsinskränkningen. Justitiekanslern tillstyrker att det inte bör finnas något krav på orsakssamband i det s.k. obstruktionsfallet.

I den nuvarande frihetsberövandelagens förarbeten anges att den skadelidande genom obstruktion själv ska ha föranlett frihetsberövandet för att jämkning av ersättningen ska vara möjlig (prop. 1997/98:105 s. 54). Det finns också exempel från praxis där domstolarna upprätthållit ett krav på orsakssamband med hänvisning till detta förarbetsuttalande. För att undvika oklarheter är det mot denna bakgrund viktigt att det framgår av lagtexten att det inte krävs något sådant orsakssamband. Utredningens uttalande om att det inte krävs orsakssamband bör också bibehållas i en kommande proposition.

Justitiekanslern tillstyrker vidare att jämkning på grund av den enskildes eget beteende bör kunna ske även när detta till någon del består av det handlande som åklagaren har angett i sin gärningsbeskrivning.

Bestämmelsen om jämkning på grund av eget beteende har i hög grad förlorat sin betydelse genom Högsta domstolens avgörande i NJA 2013 s. 1003. Rättsfallet har inneburit att möjligheterna att i domstol med framgång göra gällande jämkning på grund av eget beteende är mycket små. Det kan mot den bakgrunden övervägas om bestämmelsen om att ersättning inte får sättas ned eller vägras enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår ska tas bort. Behovet av bestämmelsen i den civilrättsliga lagstiftning som frihetsberövandelagen utgör kan också ifrågasättas. Oskuldspresumtionen, som bestämmelsen är ägnad att skydda, framgår av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och denna princip gäller oavsett frihetsberövandelagens

utformning. Under alla förhållanden är det av stor betydelse att de principiellt viktiga uttalandena avseende detta förslag samt den nya regleringens betydelse för räckvidden av prejudikatet i NJA 2013 s. 1003, något som framgår av betänkandets avsnitt 9.6.3 och författningskommentaren, också återges i en framtida proposition.

Jämkningsbestämmelsens utformning

Med anledning av de föreslagna ändringarna har utredningen funnit skäl att göra vissa justeringar i paragrafen av i huvudsak redaktionell karaktär. Justitiekanslern anser att förhållandet mellan de olika jämkningsbestämmelserna i 6 § behöver förtydligas för att undvika ett osäkert rättsläge.

Justitiekanslerns uppfattning är att frihetsberövandelagen i sin nuvarande utformning innebär att en och samma omständighet ska kunna åberopas till stöd för jämkning enligt flera olika grunder. Jämkning ska således kunna göras gällande på grund av den enskildes eget beteende eller på grund av obstruktion, eller i vart fall då det med hänsyn till omständigheterna i övrigt inte vore skäligt att ersättning lämnas. Jämkning på grund av den enskildes eget beteende och jämkning i de s.k. obstruktionsfallen utgör således specialfall till den mer allmänt hållna regeln om jämkning på grund av oskälighet.

För att lagtexten tydligare ska ge uttryck för detta bör jämkningsregeln utformas på ett något annorlunda sätt än vad utredningen föreslår. Utgångspunkten bör vara att ersättning inte ska lämnas om det inte är skäligt och att denna princip ska genomsyra hela jämkningsbestämmelsen. Bestämmelsen i 6 § första stycket tredje punkten i utredningens föreslagna lydelse bör därför flyttas upp till inledningen av paragrafen som en ny första punkt. På så sätt skapas en tydlig huvudregel som anger i vilka fall ersättningen kan jämkas. Specialfallen i 6 § första stycket första och andra punkten – eget beteende respektive obstruktionsfallet – utgör då exempel på situationer när jämkning av ersättningen särskilt kan komma i fråga. Detta innebär att första punkten i paragrafen får följande lydelse ”1. Det med hänsyn till omständigheterna inte är skäligt att ersättning lämnas, bland annat om,”. Av systematiska skäl bör därtill obstruktionsfallet nämnas före punkten om jämkning på grund av eget beteende. Anledningen till detta är att jämkning på grund av eget beteende kräver ett visst orsakssamband mellan det egna beteendet och frihetsberövandet, medan jämkning i obstruktionsfallet inte gör det.

Ersättnings bestämmande

Utredningen föreslår att den månatliga eller årliga ersättningen som utgångspunkt bör vara konstant och således inte påverkas av hur länge frihetsberövandet har pågått. Utredningen föreslår vidare att ersättnings storlek som utgångspunkt inte bör påverkas av allvarligheten i den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på. Syftet med utredningens förslag är att minska antalet variabler som påverkar

ersättningens storlek i det enskilda fallet samt att öka förutsebarheten och legitimiteten vid ersättningens bestämmande.

Justitiekanslern tillstyrker förslaget i denna del. Justitiekanslern vill dock klargöra att tillämpningen av en konstant ersättningsnivå, utan förhöjning för den misstänkta brottslighetens allvar, kommer att leda till betydligt lägre ersättningsnivåer än vad som gäller i dag. För att belysa förslagets kostnadsdämpande effekt inkluderas nedan exempel på ersättningens bestämmande vid frihetsberövanden om sex månader, ett år respektive tre år vid brottsmisstanke mot en vuxen person om stöld, grovt vapenbrott respektive mord. I kolumnen ”Dagens ersättningsnivåer” tillämpas de principer för ersättningens bestämmande som framgår av betänkandets s. 360–362. I kolumnen ”Konstant ersättningsnivå” tillämpas en konstant ersättningsnivå om 20 000 kr per månad utan förhöjning för den misstänkta brottslighetens allvar. I kolumnen ”Differens” framgår skillnaderna i ersättningens storlek mellan de två metoderna för tillämpning av ersättningens bestämmande.

Stöld	Dagens ersättningsnivå (kr)	Konstant ersättningsnivå (kr)	Differens (kr)
6 månader	130 000	120 000	10 000
1 år	310 000	240 000	70 000
3 år	1 300 000	720 000	580 000

Grovt vapenbrott	Dagens ersättningsnivå (kr)*	Konstant ersättningsnivå (kr)	Differens (kr)
6 månader	130 000 (+52 000) = 182 000	120 000	62 000
1 år	310 000 (+111 400) = 421 400	240 000	181 400
3 år	1 300 000 (+178 000) = 1 478 000	720 000	758 000

Mord	Dagens ersättningsnivå (kr)*	Konstant ersättningsnivå (kr)	Differens (kr)
6 månader	130 000 (+78 000) = 208 000	120 000	88 000
1 år	310 000 (+173 400) = 483 400	240 000	243 400
3 år	1 300 000 (+388 500) = 1 688 500	720 000	968 500

* Belopp inom parentes avser påslag för särskilt/synnerligen allvarlig brottslighet.

Övrigt

Utredningens förslag innebär att Justitiekanslern kommer att behöva pröva om förutsättningar för jämkning föreligger i många fler fall än i dag. Den föreslagna ordningen att ersättning endast ska lämnas om det är skäligt innebär att många fler anspråk behöver en mera fördjupad och nyanserad granskning än vad som gäller enligt nuvarande schabloniserade riktlinjer.

Det ökade antalet jämningsbedömningar, och det ökade antalet rättegångar som de tillkommande jämkningarna kan antas leda till, kommer att kräva fler och större resurser hos Justitiekanslern vilket också konstateras av utredningen i betänkandets avsnitt 12.7.

Ärendet har föredragits av Hilda Sjöwall Wying, Sofia Nordstrand Kessaf och Frida Camber. I ärendets beredning har även byråcheferna Daniel Kjellgren och Anna Falk deltagit.

Thomas Bull